

Makale Geliş | Received: 19.02.2019
Makale Kabul | Accepted: 11.03.2019
DOI: 10.18795/gumusmaviatlas.529135

Musa TILFARLIOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi | Assist. Prof. Dr.
Gümüşhane Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Gümüşhane, TÜRKİYE
Gümüşhane University, Faculty of Letters, Department of Turkish Language and Literature, Gümüşhane-TURKEY
ORCID: 0000-0002-8916-6669
musa_edebiyat@hotmail.com

Şairlerin Bilinmeyen Gazelleri

Öz

Son zamanlarda yapılan çalışmalar, şiir mecmualarının klasik edebiyatımız açısından son derece önemli olduklarının kanıtı niteliğindedir. Aynı veya farklı dönemlerde yaşamış şairlere ait manzumeleri barındırma özelliğiyle birer seçki niteliğindeki şiir mecmuaları; Classical literature, Halk edebiyatı ve Tekke edebiyatı ürünlerini bir arada barındırmasıyla da ayrı bir önem arz etmektedir. Üzerinde çalışılan Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Bölümü 59 numarada kayıtlı olan ve 214 varaktan oluşan XVI. yüzyıla ait şiir mecmuası oldukça geniş bir şair kadrosuna sahiptir. Mecmua bu şairlere ait çok sayıda eseri bünyesinde barındırmaktadır. Mecmua içerisinde yüz on beş şaire ait Türkçe olarak kaleme alınmış yedi yüz otuz sekiz manzum eser yer almaktadır. Mecmuada yer alan yüz on beş şairden bazılarının şiirleri basılı divanlarında bulunmamaktadır.

Çalışmada bu şairler arasında yer alan Âşık Çelebi (2), Şühûdî (1), Nesîmî (2), Selikî (1), Hamdi Çelebi (1), Necâtî/Rahmî (1), Ahmed Paşa (1), Şeyhî (1), Hayâlî (4), Firâkî (4)'ye ait toplam 18 gazel gün yüzüne çıkarılacaktır.

Anahtar Kelimeler: XVI. yy, Klasik Edebiyat, Mecmua, Şair, Gazel.

Unknown Gazels of Poets

Abstract

Recent studies have proved that poetry journals are extremely important for our classical literature. Poetry magazines with a feature of hosting poems of poets who lived in the same or different periods, have a significant importance by including all together Classical literature, Folk literature and Tekke literature products. We have been working on 16th century poetry journal with 214 pages which is registered under No. 59 in the Department of Ali Nihat Tarlan in Süleymaniye Library, has a very wide staff of poets. The journal contains many works belonging to these poets. There are seven hundred and thirty-eight poems written in Turkish of one hundred and fifteen poets in the journal. Some of the one hundred and fifteen of the poets in the journal do not have their poems in the printed divans.

Among the poets in our study, Aşık Çelebi (2), Şühûdî (1), Nesîmî (2), Selikî (1), Hamdi Çelebi (1), Necâtî (1), Ahmed Paşa (1), Şeyhî (1), Hayâlî (4), Firâkî (4) 's total of 18 gazel will be brought to light.

Keywords: XVI. Century, Classical Literature, Journal, Poem, Gazelle.

Giriş

Anadolu sahasında ilk örneklerine XV. yüzyılın başlarında rastlanan mecmualar, Klasik Türk edebiyatı içerisinde tezkireler ve tertip edilmiş divanlardan sonra en önemli kaynaklar arasında yer alır. Klasik edebiyatımıza pek çok yönden önemli katkılar sağlayan mecmua; Arapça bir kelime olup; “dağınık şeyleri bir araya getirmek, toplamak” (Uzun, 2003: 265-268) anlamına gelen cem‘ kelimesinden türetilmiştir. Sözlük anlamına bakıldığında mecmuanın; “seçilmiş yazılardan bir araya getirilmiş kitap, dergi, cönk, şiir antolojisi” (Kanar, 2009: 261); “bir veya birkaç alan ile ilgili seçilen bilgilerin yazıldığı defter” (Naci, 1995: 721); “toplanıp biriktirilmiş, tertip edilmiş şeylerin hepsi, seçilmiş yazılardan meydana getirilen yazma kitap, dergi” (Devellioğlu, 1996: 596) olarak tanımlandığı görülmektedir.

Mecmular, oluşturulduğu dönem ve önceki dönemlerde yaşamış şairlerin beğenilen şiirlerini, tezkirelerde adı geçmeyen şairleri ve şiirlerini barındırmaları yönüyle Türk edebiyatı için son derece önemlidir (Eraslan, 2017: 87). Birçok şairin divanında yer almayan şiirlerini içerisinde barındırması yönüyle Edebiyat tarihimiz için oldukça önem arz eden şiir mecmualarının taranması bugün haberdar olunmayan sanatçıları ve eserlerini gün yüzüne çıkarılabilir.

Cumhuriyet öncesinin sosyal ve bilimsel hayatında önemli bir yere sahip olan mecmualar, bugün bilmediğimiz tarihî ve sosyal olayları, o dönemin toplumsal yapısını ve yazdıkları dönemler hakkında gizli kalmış bazı bilgileri günümüze taşıyabilmektedir (Fidan, 2010: 95). Bunun dışında aynı veya farklı yüz yıllarda yaşamış şairlere ait birer seçki niteliğindeki manzumeleri barındıran şiir mecmuaları; Klasik edebiyat, Halk edebiyatı ve Tekke edebiyatı nazım türlerini bir arada bulundurmasıyla da ayrı bir önem arz etmektedir (Yılmaz, 2008: 255). Yazma kütüphanelerinde bulunan çok sayıda mecmua incelendiğinde Klasik Türk şiirinin tarihî gelişimi ve değişimi hakkında bilgi edinilebilir. Yine mecmuaların kılavuzluğunda eserleri günümüze gelmemiş veya divanı tertip edilmemiş şairlerin şiirleri tespit edilebilmektedir. Zîrâ bu mecmualar, genellikle şiirden anlayan, şiir zevki olan kişiler tarafından tertip edilmiştir. Mecmualara alınan şiirlerde, mürettibin eğitimi, bilgisi, zevki ve meşrebi önemli bir kıstastır. Ancak kişisel zevk ve ilgi yanında toplumun beğenisi de bir şiirin değerini belirler. Bu bakımdan mecmualar tertip edildiği dönemlerin şiir zevki ve beğenilen şairler ve hatta onların en beğenilen şiirleri hakkında bize net ipuçları verirler (Tunç, 2005: 12). Bunların dışında bazı mecmualarda müelliflerine ait yayımlanmış divanlarda dahi bulunmayan şiirler yer alır. Neşredilmiş

divanlarda bulunmayan kısımlar bazen bir gazel, bir kaside olabildiği gibi bazen de bir manzumenin tek bir beyiti olarak ortaya çıkar (Yılmaz, 2008: 256). Bu durum göz önünde bulundurulduğu zaman mecmuaların bilimsel metotlarla muhteviyatının incelemesinin, klâsik edebiyat araştırmalarına inkâr edilemeyecek oranda bir katkı sağlayacağı gerçektir. Dolayısıyla mecmuaları dikkate almadan yapılacak çalışmalar bir yönüyle eksik kalacak, böylece edebiyat tarihinin “unutulanları” arasında kalmış ve gün ışığına çıkarılmayı bekleyen şairlerin/şiiirlerin keşfedilmesi zorlaşacak hatta mümkün olmayacaktır (Aydemir 2001: 153).

Çalışmaya konu olan Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Bölümü 59 numarada kayıtlı olan mecmuanın “1b-70a” yaprakları üzerinde Suat Donuk, “70b-140a” yaprakları üzerinde Musa Tılfarlıoğlu, “140b-214a” yaprakları üzerinde Zuhâl Temur yüksek lisans tez çalışması yapmıştır. Yapılan bu çalışmada hazırlanan bu üç tezden faydalanılmıştır.

Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Bölümü 59 Numarada Kayıtlı Olan Mecmû‘a-i Eş‘âr

Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Bölümü 59 numarada kayıtlı olan mecmua içerisinde 13, 14, 15 ve 16. yüzyıllarda yaşamış şairlerin şiiirlerinden örnekler barındırmaktadır. Mecmuanın kapağında yazılı olan adı, Mecmû‘a-i Eş‘âr’dır. Kapakta başlığın yanında rik’a tarzı yazıyla Mecmua-i Eş‘ar İstashabehü el-fakirü Ahmed Reşad 7 Safer 329 yazısı yazılmıştır. Ayrıca mecmuada şiiirleri olan sanatçıların adları ve mecmuada bulunan eserler liste halinde kapağa yazılmıştır. Yazıdan anlaşıldığı üzere mecmua, Miladî 7 Şubat 1911 yılında Ahmed Reşad isimli bir şahısın elinde bulunmaktadır. Ve muhtemeldir ki söz konusu kapak adı geçen şahıs tarafından oluşturulup mecmuaya eklenmiştir. Aruz ve imla hatalarının çokluğu ve bazı şiiirlerin başına yanlış nazım şekillerinin başlık olarak yazılması, mecmuayı yazan kişinin bu işi iyi bilen biri olmadığını düşündürmektedir. (215x140), İç (145x84) mm ölçülerinde, kapak hariç iki yüz on dört varaktan oluşan mecmuanın 173a-b ve 174a-b yaprağı eksiktir. Düzgün harekesiz bir ‘talik’ yazıyla yazılan mecmua beyaz renkteki aharlı kâğıt üzerine sadece siyah mürekkep kullanılarak iki sütun halinde yazılmıştır. Sayfalarında cetvel bulunmayan mecmuanın her sayfasında 17 satır bulunmaktadır. Ayrıca mecmua içerisinde çok sayıda derkenar da yer almaktadır. Mecmuanın bazı sayfalarında rekabe kaydı varken bazılarında bulunmamaktadır.

Oldukça geniş bir şair kadrosuna sahip olan mecmua bu şiiirlere ait çok sayıda eseri bünyesinde barındırmaktadır. Mecmuanın içerisinde farklı şiiirler tarafından Farsça

olarak kaleme alınmış biri mensur olmak üzere; gazel, rubai, müfred gibi türlerin içinde yer aldığı manzum eserlerin de sayı bakımından önemli derecede yer tuttuğu görülmektedir. Mecmuada, yüz on beş şaire ait Türkçe olarak kaleme alınmış yedi yüz otuz sekiz manzum eser yer almaktadır.

Mecmuada eserleri bulunan şairlerin isimleri alfabetik olarak şöyledir: Adnî, Âgehî, Âhî, Ahmed, Ahmedî, Ahmed-i Hayâlî, Ahmed Paşa, ‘Alî, Amrî, ‘Askerî, Âşık, ‘Atâ Çelebi, Bahrî, Bâkî, Behiştî, Beyânî, Ca’fer, Câmî’î, Celîlî, Cem Sultan, Dânişî, Derûnî, Elvânî, Emînî, Emrî, Enverî, Ezherî, Fehmî, Ferruhî, Fevrî, Figânî, Firâkî, Gedâyî, Gülşenî, Günâhî, Haf’î, Halîmî, Hamdî Çelebi, Hâtâyî, Haverî, Hayâlî, Hayâlî-i Sâbıkî, Hayretî, Hecrî, Helâkî, Hezârî, Hilâlî, Huzûrî, Hüdâyî, İshâk Çelebi, İşretî, ‘Îzârî, Kâbilî, Kadri, Kâsımî, Kemâl Paşazâde, Kerîmî, Lâtîfî, Mecdî, Mesîhî, Mihrî, Meylî, Muhibbî, Muhlisî, Na’îmî, Nazmî, Necâtî, Beg, Nesîmî, Nevâyî, Nev’î, Ref’î, Nişânî, Nizâmî, Nizârî, Pertevî, Râhî, Rahmî, Nihânî, Selîkî, Revânî, Rızâyî, Rûşenî, Sa’dî, Sadrî, Sâkî, Sân’î, Sa’yî, Sebzî, Remzî, Sahrî, Sırrî, Sıyâmî, Su’âlî, Sun’î, Sûrûrî, Şâhidî, Şefî’î, Şehrî, Şem’î, Şemsî, Şevkî, Şeyhî, Şirâzî, Şühûdî, Tavâfî, Ubeydî, Ulvî, Usûlî, Vâlihî, Yahyâ, Za’ifî, Zâtî, Zinetî. Mecmua içerisinde bulunan Farisi şairler değerlendirmeye alınmamıştır.

Mecmua içerisinde daha önce yapılan çalışmalarda Enverî’nin 6 (Tılfarlıoğlu, 2016: 145-162), Rahmî’nin 7 (Tılfarlıoğlu, Temur, 2018: 1071-1096) gazelini ilim dünyasına tanıtılmıştır. Bu çalışmada da mecmua içerisinde bulunan Âşık Çelebi (2), Şühûdî (1), Nesîmî (2), Selîkî (1), Hamdî Çelebi (1), Necâtî (1), Ahmed Paşa (1), Şeyhî (1), Hayâlî (4), Firâkî (4)’ye ait olan ancak basılı divanlarında yer almayan toplam 18 gazel gün yüzüne çıkarılacaktır. Mecmua içerisinde Necâtî Râst başlığı yazmasına rağmen şiirin mahlas beytinde Rahmî yazmaktadır. Necâtî Bey ve Rahmî Dîvânı üzerinde yapılan inceleme sonucunda şiirin bu iki şairin basılı divanında yer almadığı görülmüştür.

‘ÂŞIK RÂST

Mefâ ‘ilün/Mefâ ‘ilün/Mefâ ‘ilün/Mefâ ‘ilün

1. Dilimde dâg-ı gam dagumda sûzumdan duhân gitmez
Ki er başında yük ü tag başundan tuman gitmez
2. Hayâlün gitdi dilden dâg-ı hasret yine bakıpdur
Ki âteş yana bir yérde néce müddet nişân gitmez
3. Kulagum çınamaz baş oldu peykândan Tımışkî tas

Felek bir sille urdıkca sadâsı bir zamân gitmez

4. Açaldan çîn-i zülfün misk dükkânını Rûm içre
Hoten yolları bağlandı Hatâya kârbân gitmez
5. Değiş dünyânı nakd-ı vasl-ı yâre öl diril *‘Âşık*
Metâ‘-ı cân hele bârî giderse râyegân gitmez

‘ÂŞIK RÂST¹

Mefâ ‘ilün/Mefâ ‘ilün/Mefâ ‘ilün/Mefâ ‘ilün

1. Kadem basup gele çün kabr-ı Kaysa nâka-yı Leylâ
Mezârı üstüne örte deve tabanı bir kemhâ
2. Ruhunda reng-i rûdan hüsn-i Yûsuf ‘arızı sandum
Alundı hayli rengîn oldı bana ol gül-i hamrâ
3. Kulaguma çalundı nagme-yi ney nefha-yi sûrî
Nefes oghymış anun-çün éder dil mürdesin ihyâ
4. ‘Aceb mi vesme-yi ebrûsı üzre zer varak olsa
Berât-ı hüsne ‘unvândur ki rîg-âlûd olur tugrâ
5. O ‘Îsî-dem leb-i cân-bahş-ıla var olsun éy *‘Âşık*
Görüp ben hasteyi kasd étđi ihyâ geldi ahyânâ

ŞÜHÛDÎ RÂST

Fe ‘ilâtün/Fe ‘ilâtün/Fe ‘ilâtün/Fe ‘ilün

1. Dehenün vâsf idemez sen gül-i nâzik-bedenün
Olsa her bergi zebân gonçe-i sahn-ı çemenün
2. Şeb-i firkatde meded éy meh-i hurşîd-likâ
Girmesün araya başdan çıkar ol pîrehenün
3. Âteş-i şevka yanup gülşen-i gül nâr oldı
Lem‘a-yi hüsni düşelden o kad-i nâ-revenün
4. Gösterür her yanadan ‘âşık u ma‘şûk yüzün
Sâfdur hak bu ki mir‘ât-ı dile nesterenün

¹ Bu gazelin sadece makta beyiti “Aysun Sungurhan-Eyduran” tarafından hazırlanan “*Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretü’ş-Şu‘arâ*” da” Âşık Çelebi maddesinde yer almaktadır.

5. Ey Şühûdî o yüzi gül boyı şimşâd yéter
Kad [u] ruhsârı gerekmez bana serv [ü] semenün.

ŞEYHÎ RÂST

Fe ‘ilâtün/Fe ‘ilâtün/Fe ‘ilâtün/Fe ‘ilün

1. Yakasından geçirüp koçduğı-çün sîm-tenün
Rûz-ı mahşerde girîbânun alam pîrehenün
2. Bize ol yüzi gülün kâmet-i bâlâsı gerek
Oda yansun n’idelüm serv-i bülendün çemenün
3. Lebüne kaç başı vardur şekerün kim ezile
Zülfine cânı mı var tolaşa misk-i fitenün
4. Bâde bezm içre dem-â-dem bir ayag üzre döner
Lebi şevki-y-ile ol sâkî-i gonçe-dehenün
5. Benzedür kamet [ü] ruhsârına yârün dérler
Göre endâmını ey Şeyhî bu serv-i çemenün

SELÎKÎ FERMÂYED

Fâ ‘ilâtün/Fâ ‘ilâtün/Fâ ‘ilâtün/Fâ ‘ilün

1. Sen bana gül bülbül-i nâlân olayın ben sana
Sen bana şeh bende-i fermân olayın ben sana
2. ‘İyd-i vasla irgürüp kurbân édersen ‘âşıkı
Ey kemân-ebrû güzel kurbân olayın ben sana
3. Çünkü gönlümde yér étdün kaçma cânâ sîneden
Gizlü genc ol sen bana vîrân olayın ben sana
4. Bana te’sîr eyledi keyfiyet-i esrâr-ı ‘ışk
Bâri gel karşımda tur hayrân olayın ben sana
5. Néce yıllardur ölmelikdurur Selîkî derd-mend
Démedün bir kez ana dermân olayın ben sana

AHMED PAŞA RÂST

Mefâ ‘ilün/Fe ‘ilâtün/Mefâ ‘ilün/Fe ‘ilün

1. Hikâyet-i gam-ı hicrân-ı yâr mı déyeyin
Şikâyet-i sitem-i rûzigâr mı déyeyin
2. Visâle va‘de vérür gamzen ugrısı lîkin
Kabûl-ı mestün olan i‘tibâr mı déyeyin
3. Yahûd bu şîşe-yi nâzik-mizâc gönümüze
O seng-i dilden éren inkisâr mı déyeyin
4. Güruh güruh resen-i müşk-bâr mı diyelüm
Dizin dizin güher-i âbdâr mı déyeyin
5. Belâlu bülbülü anup sorarsa *Ahmedi* dost
Gülün firâkını mı zahm-ı hâr mı déyeyin

HAYÂLÎ

Mef‘ülü/Mefâ‘ilün/Mef‘ülü/Mefâ‘ilün

1. Derdün dileyen ‘âşık dermân arayup neyler
Dil bahrine talanlar pâyân arayup neyler
2. Cânâna gönül véren terk-i dil ü cân eyler
Sevgünle duramayan cânân arayup neyler
3. Dil kişverine mâlik cânânı kılan kimse
‘Âlemleri seyr édüp sultân arayup neyler
4. Evvelde fedâ kıldım cânum ser-i kûyunda
Âvâre gönül bilmen kurbân arayup neyler
5. Cânân yüzine karşı görende *Hayâlîyi*
Bir dahı anun gibi hayrân arayup neyler

HAMDÎ ÇELEBÎ

Mef‘ülü/Fâ‘ilâtü/Mefâ‘ilü/Fâ‘ilün

1. ‘Işk-ıla hâli za‘f olanun sabr[1] pek gerek
Bu derde çift olan kişi ‘âlemde tek gerek
2. Mahbûb taş bagırlu olup şiddet eylese
Cevrün çeken muhibbe demürden yürek gerek
3. Èy dil tayanma ol sanemün katı gönlüne
Gerçi ki şeh sarâyına sarsar direk gerek

4. Ol resme yakdı gönlüm evin ol nigâr kim
Yine ‘imâret étmege hayli emek gerek
5. Yaram dilümde tâzelenür söylemese yâr
Zahmun hevâsın almaga lâbüd nemek gerek

HAYÂLÎ

Fâ ‘ilâtün/Fâ ‘ilâtün/Fâ ‘ilâtün/Fâ ‘ilün

1. Âşikâr olmazdı derdüm dâg-1 hicrân olmasa
Yandığum bilmezdi kimse âh u efgân olmasa
2. Gönlüm ârâm eylemezdi kâmeti dildârsız
Gülsitânda şâh-1 gül serv-i hırâmân olmasa
3. Kim vérürdi ben ölümlü hasteye bir katre âb
Künc-i mihnet-hânedede bu çeşm-i giryân olmasa
4. Üzülüp derd-ile aglar mıydı zâr-ıla karâr
Gül ana karşı gelür gülşende handân olmasa
5. ‘Arş kandilin felekde kim yakardı her géce
Bu *Hayâlî* rûz u şeb hânende mihmân olmasa

MESÎHÎ RÂST

Fâ ‘ilâtün/ Fâ ‘ilâtün/ Fâ ‘ilâtün/ Fâ ‘ilün

1. Cânda râhat niçe ola dilde cerâhat bâkî
Korkarın bir gün ölem kalam cerâhat bâkî
2. Seni agyâr-ıla çün kim görüp ol şûh-1 cihân
Geçdi ‘ömrüm gibi didi yine sohbet bâkî
3. Sûfiyâ terk-i riyâ kıl der-i meyhâneye var
Feth-i bâb olmaz ise kûşe-i halvet bâkî
4. Birgün ol serv-i siyâhı başımıza sâye salup
Dil-i gam-1 dîde didi sâye-i devlet bâkî
5. Gel *Mesîhî* tama‘un dâr-1 fenâdan kat‘ it
‘İzzet olmazsa ne gam kûşe-i zillet bâkî

FİRÂKÎ RÂST

Fâ ‘ilâtün/ Fâ ‘ilâtün/ Fâ ‘ilâtün/ Fâ ‘ilün

1. Hayra makdem merhabâ ey tâ’if-i püt-i Halîl
Ka’be hakkı berk urur alnunda envârı celîl
2. İhtiyârum kalmadı gördüm cemâlün Ka’besin
Eyledüm Zemez gibi gözüm yaşın sebîl
3. Hâk-i pâyün çeşmüme kehl-i cilâ-veş çekmege
Karşu çıkdum gözlerüm nûrı sana bir iki mîl
4. Kûyuna vardukca ister seyr-i ruh-sârünü gönül
Ka’be’de her hâcıya elbette lâzımdur delîl
5. Hâcı sen Ka’bem yüzün göster *Firâkî* hasteye
Nûr göstermekde hâcîlar çün olmazlar Hacîl

NESÎMÎ

Mefâ ‘ilün/Fe ‘ilâtün/Mefâ ‘ilün/Fa ‘lün

1. Der-i se’âdetimüz gün bigi ‘ayân oldu
Çün aldı gönlümüzi cân gibi nihân o[ldı]
2. Şu resme düşdi anun la’li şevkine ‘uşşâk
Ki gözlerinden akan yaş yerine kan oldu
3. Ne gencdür ‘acebâ hüsni ol perî-rûyun
Ki gören âdem anı ana pâs-bân oldu
4. Yüzini görmesün n’ola kâni’üz ana kim
Eşigi Ka’besi ‘âşıklara sükkân oldu
5. Hevâ-yı zülfi *Nesîmî* ne kâr-bândur kim
Metâ’-ı bârı anun fitne-i cihân oldu

HAYALÎ

Mefâ ‘ilün/ Mefâ ‘ilün / Mefâ ‘ilün / Mefâ ‘ilün

1. Gel ey şeh-bâz-ı dil hâk-i kafesden ‘azm-i pervâz it
Fezâ-yı lâ-mekân seyrine ‘Ankâ-veş ser-âgâz it
2. Ayaguna gele dirsene nasîbün bûm-veş dâyim
Dilâ ehl-i harâbât ol cihâna hırsımı az it

3. Mahabbet meclisinde hem-dem ü yârân olam dersen
Dilâ dellâl-i dil mey gibi bagrun çenge dem-sâz it
4. Kemâle irgürüb şi’ri cihânun hâfızı oldun
Hayâlî gel diyâr-ı Rûm’ı şimden girü Şîrâz it

HAYÂLÎ-İ SÂBIKÎ²

Mefâ ‘ilün/Fe ‘ilâtün/Mefâ ‘ilün/Fe ‘ilün

1. Harâb olupdur ol âbâd gördüğün gönlüm
Gamunla tolupdur şâd gördüğün gönlüm
2. Cihânda başına sultâniken benüm ‘ömrüm
Kul oldı sen şehi âzâd gördüğün gönlüm
3. Cefâya öğrenüben cevre cân virür şimdi
Vefâ vü mihrle mu’tâd gördüğün gönlüm
4. Görünce dâne-i Hâlünü dâm-ı zülfünde
Tutuldu kaldı o sayyâd gördüğün gönlüm
5. Karışdı kara yire kûh-sâr-ı mihnetde
Hayâlî şimdi o Ferhâd gördüğün gönlüm

MUHİBBÎ RÂST

Fâ ‘ilâtün/Fâ ‘ilâtün/Fâ ‘ilâtün/Fâ ‘ilün

1. Servde refâtâr yok serv-i hırâmânım gibi
Gonçede güftâr yok ol verd-i handânım gibi
2. Nice yıldır kim döner devvâredür işbu felek
Görmedüm bir hûb-rûşen mâh-ı tâbânım gibi
3. Secde eyler pâyüne her dem surâhî ey sanem
Eşk-i çeşmini döker bu çeşm-i giryânım gibi
4. Bakışundan sehvre itsen bana cevri okların
Saklarım ben sînem içre anı îmânım gibi

² Bu şiir mecmua içerisinde 161b de bulunmaktadır. Mecmuada şiirin üzerinde başlık olarak “Hayâlî-i Sâbıkî” yazmasına rağmen mahlas beyitinde sadece Hayâlî yazmaktadır. Tezkireler üzerinde yapılan araştırmalarda Hayâlî-i Sâbıkî adında bir şaire rastlamadık. Bu şiirin öncesinde Hayâlî Bey’in şiirinin olması bizde bu şiirin Hayâlî Bey’e ait olduğu kanısını güçlendirmektedir.

5. Éy *Muhibbî* şevk-ı ruh-sârına karşı her seher
Gül kabâsın çâk ider çâk-i girîbânum gibi

NECÂTÎ RÂST³

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün/Fe'ilün

1. Şu 'ârifün ki bu kesretde vahdeti vardır
Yatursa pisterî Hâk üzre râhatı vardır
2. Hilâl dâ'ire çizmiş degüldürür hâle
Dilâ meger o perî-rûy da'veti vardır
3. Habâb-ı bâde degül mahv olan ki satdı odı
Lebüni gördüğü hâletde dehşeti vardır
4. Ne nakşa baksa görürdi hayâlini Mecnûn
Cemâl-i Leylâ ile şöyle ülfeti vardır
5. Düşerse gevher eger sâyem ide hâkister
Şu resme gün gibi cism-i harâreti vardır
6. Hilâl çekdi başın hâleden girîbâne
Görünce gün yüzünü hayli hacleti vardır
7. Kelâm-ı *Rahmî* revâcî getürse Rûm'a n'ola
Bu gevherün o diyâr içre kıymeti vardır

FİRÂKÎ RÂST

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

1. Gör ne miskîn eyledi zülf-i semen-sâlar beni
Bilmezem kim 'âkıbet ne'ylar bu sevdâ beni
2. Beklesin dil kişverin gönder firâkın 'askerin
Yoksa hasret subha dek her gice yagmalar beni
3. Vâde-i mahşere ey Leylâ-sıfat Mecnûn benüm
Ögür ögür aglaşur âhûyı sahrâlar beni
4. Cân virürken hasret-i şem'-i ruhunla dûstum
Cem' olub pervâneler üstümde yanalar beni

³ Bu şiir mecmua içerisinde 172b de bulunmaktadır. Mecmuada şiirin üzerinde başlık olarak “Necâtî Râst” yazmasına rağmen mahlas beyitinde Rahmî’in adı geçmektedir. Şairlerin divanları üzerinde yaptığımız incelemede şiirin iki şairin de divânında bulunmadığını tespit ettik.

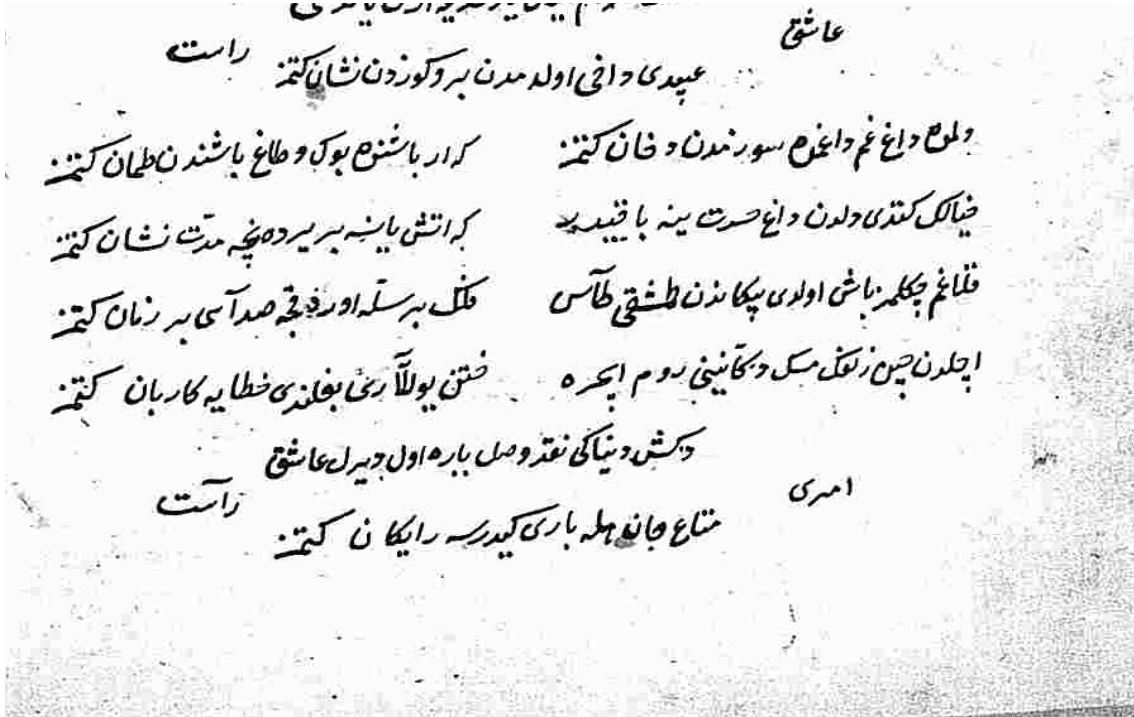
5. Éy *Firâkî* şimdi bilmezler güzeller kadrümi
Bir gün ola şem’ler yakup arayalar beni

FİRÂKÎ FERMÂYED

Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün

1. ‘Işk bünyâdın uran üstâda ‘ışk olsun hemân
Ol binâya taş kesen Ferhâd’a ‘ışk olsun hemân
2. Bâg-ı ‘âlemde giriftâr olmayup bir bende hiç
Serv gibi salınan âzâde ‘ışk olsun hemân
3. Merhametsizlikde devrâna selâm olsun hemîn
Günde bin bir kan içen cellâda ‘ışk olsun hemân
4. Saltanat isterse ger Behlûl gibi dîvânedür
Kûşe-i vîrâne-i Bagdâd’a ‘ışk olsun hemân
5. Bir ayaga baş kodum ben de belî bezminde çün
Éy *Firâkî* âşnâ vü yâda ‘ışk olsun hemân

A.N.T: 3a

A.N.T: 5b

عاشق
م حاطه عدی اوسه با برده پاره
مزارى اوسه نیر مکدن بر سیه خار را
راست

قدم باصوب کله چون قرقیبه ناقه لیللا
مزارى اوسه اورته دوه طابانی بر کنی
رضع رنگ رودن صن یوسف عارضی صنم
الذی خیل زکین اولدی باکه اول کل حمرا
X
قولاغوم چلیدی نغمه نی نغمه صو ری
نفس اوغلیمش آنکون اور دل مرده سنا ایجا
عجبی دسه ابروسی اوزره زورق اولم
بر ان صحنه عنواندر که لیک آلود اولور طغرا
او عیسی دم باب جان بخشله آرا اولسون ای عاشق
رضایی
کوب بن خسته نی قصه اتدی ایجا کلدی ایجانا
راست

A.N.T: 7a

شهودی
نار شوقی اچره هدایی موقونسون تکی
یا ندی طوطی جلس اچنج نینه بر پیره سنگ
راست

دهن و صف اربع مرش کل نازک بدنگ
اوله هر بر کی زبان غنچه صحن چنگ
شب فرقیق مدد ای مده شید
کرم سن آریه باسندن چقته اول پیره سنگ
آتش شوقه نیوب کلشن کل نار اولدی
لمعه صنی دوشلندن اوقدی ناره و سنگ
کوسته هر یکان عاشق و معشوق یوزین
صافدر حق بوکه سر آت دلا شسته سنگ

ای شهودی او یوزی کل بوی نشادیت
سبزی
قدر زاری کر که بکه سرد سنگ
راست

A.N.T: 8a

مجد یاد و یکدی بسورده به بیج صبا
شینی یورک و ار پر سمندر دن ایرن پر چنگ
راست

یتسندن کورب قوچد و بیخون سیم سنگ
برزه اول یورن کلک قامت بالاسی کمر ک
روز عشرده کربان الم پیره هسنگ
اووه یاشون ندلم سرو بلندن چنگ
لکه جانی وارطوشه مس هسنگ
باده بنرم ایچه دما دم بر آیاغ اوزره دوسر
بلی شوقیا اول ساتی اغینه و هسنگ

بکزه و قامت رضارینه یارک و یرله
رضایی کوره اندامنی ای شینی بوسرو چنگ
راست

A.N.T: 22b

یونجه و صلک میج بن ک فرمایید
سلیقی کوز او بیله قلی ایا قون سه صا

سن بکاکلی بلیک نالان اولاین بن سکا
عمید و صله ای کورب قرمان ایورسک عاشقی
سن بکاکلی بلیک نالان اولاین بن سکا
ای کمان ابرو کوزل قرمان اولاین بن سکا
چونکه کو کلیم یر اترک قشیم جاناسینه و ن
کتر لو کج اول سن بکا ویران اولاین بن سکا
باکه تاثیر ایلدی کیفیت اسرار عشقی
باری کل قشومح طور چیران اولاین بن سکا

نیجه یلکه در اولمکدر سلیق و دره مندر
سیرتی دیدک سر کز اکا در مان اولاین بن سکا
فرمایید

A.N.T: 40a

احمد پاشا بی له ان سه بد هر سین س راست
ستاره وارسی دیم در کین منست
حکایت غم بجران یاری د یین
وصاله و عیب و پیر غمگن او غری لیکن
یہ خود بویشته نازک مزاج کو کلمہ ہ
اوسکی ولدن ایرن انکساری د یین
کرہ کرہ رس مشکاری د یلم
دزن دزن کھر ابد آری د یین
نظامی بلا کوبلیلیک اوب صور رس احمدی دوست راست
گلک فراقنی زخم خاری د یین

A.N.T: 49a

دردک دین عاشق در مان اریوب نیلر
جانانہ کول ویرن ترک دلو جان الیز
دل کشورن مالک جانان قن کہ
اولن فدا قدم جانم سر کو یکم
دل بحر نہ طالعہ پایان اریوب نیلر
سوکن لہ در چینہ جانان اریوب نیلر
عالمکری سیر اریوب سلطان اریوب نیلر
او آره کولک یلمن قرمان اریوب نیلر
جانان یوزینہ قشوقورن خیالی پی راست
پردانی الون کبی چیلان اریوب نیلر

A.N.T: 53b

حمدی
 تشقیق عالی صفا و لیک صبر یک کرک
 خوب بطن بفر لو اولب شدت ایله
 ای دل طینه اول صمک قاق کو کلنه
 اول رسم بقدی کو کلمه اول نگار کم
 چلبه
 بودرد بیعت اولن کشتی عالم کساکرک
 جو رن چکن حبه دمردن یورک کرک
 کمر چیکه شه سر اینه مهر مردن کرک
 بیینه عازت آنکه جیلی امل کرک
 یارم دلمن تازن نور سویله یار
 زنگک هو اس الحفه لا بدنگ کرک
 قه مایه
 رباع
 دل قفص راز مرغ و شنید
 مرغ و شنید قفصم خستید
 چون قفص دن بو و شنید بود
 انی کم طوطه صفت ایرم ایها
 فله
 نیالی کو چه نیمازدن ر
 کتور اینی شکر دیا مارینر
 نیالی

A.N.T: 53b

شکار اولم دی دروم داغ بجران اولم
 کلم آرام ایلمدی قامتی دلدار سیز
 دیردی بن اولم خوشینه بر قطره
 دیوب دردیله ایلمدی یوزی زار یله قنار
 پندوغ بلمزدی که آه و افغان اولم
 گستاخ شایخ بل سوی خرامان اولم
 کنج محنت خانم بو چشم کریان اولم
 کن اقا قه شوکلون کلشن خندان اولم
 نرسن قنر یلم و لکن کم بقردی هر که
 بو فیالی روز و شب خالقنر مهمان اولم

A.N.T:147a-b

صفا من شهر بوسا و که یا قهر زمان استغنا
 جانم راقه پنجه اولاد نه جرات باقی
 سنی اغیارله چونم کورب اول شوخ جهان
 قورقون برکون اولم قالمه جرات باقی
 کچدی عمرم کجه دیدی مینه محبت باقی

صوفیا ترک ریاقی در میناینه و اار
 برکون اول سر و سخی باشنه سایه مملوب
 فتح باب اولم اینه گوشه خلوت باقی
 دل غم دین دیدی سایه دولت باقی

کل میچ طمک و آرنفنادن طلع ایت
 عزت اولم نه غم گوشه ذلت باقی

راست
 ذاتی
 راست

A.N.T:149a

صوفیا میناینه نیش بوزب بوزب کلور
 خیره مقدم مرجای طایف پست جلیب
 اختیارم فالدی کوروم جاکی کعبه سن
 ایلیم زمنم کجه عینم کوزم یاغش سپیل
 خان بایسی چشمه کل جلاوش چاکمک
 توشو چقدم کوزلم نوری سکا بایکی میبل
 کویکه واردتی استر سیر رخسارک کویک
 کعبه هر حاجید البقه لازمدر و لیل

حاج سنجیم بوزک کوستر فراقی خسته
 نور کوستر کلج حاجید چون اولم لیل

فراقی
 راست
 عروسی
 راست

A.N.T:150b

سعادتمز کون بکی عیان اولوی
 شورمه دوشدی انک لعلی شوقه عشق
 انکدر بجا صنی اول پیری رویک
 کورون ادم انی اکر پاسبان اولوی
 یوزینی کورسونه نوره قانغز اکر کم
 اشکی کعبه سی عاشقکله مکان اولوی

چون الای کوللمیزی جان کبی نغان او
 کورولم بدن اقمیش بیرینه قان اولوی
 کورون ادم انی اکر پاسبان اولوی
 اشکی کعبه سی عاشقکله مکان اولوی

هوای زلفی نسیمی نه کار با ندر کم
 ستاع باری انوک فتنه جهان اولو

توقید رب
 العالمین

A.N.T:154a

کل ای شهیا ز دل خاک قفسدن غمزم پرواز است
نضای لایمان سیرینه منقاوشن سراج است
ایا غم که گله در سکن بھسک بوم و شن و ایم
دل آیدل ضرابان اول جهانہ خرمکی آرایت
عبت مجلسم ہمدوم و مایان اولم دیرسنگ
دل دل دل دل ہی کپی بفرک چکہ و مسالینت

کلمه ایرکور بھسکری جھاک صافظی اولوک
خیالی کل دیار رومی سمدن کیمرو شیرزایت

A.N.T:161a

خیالی
ایدرسن مورو فاسزما یاره میلی سابق
بھی دانی بختہ بی عاریش سن
ضراب اولبدراول اباد کوردگ کو کلم
نیک طبطلو در شاو کوردگ کو کلم
جھانسہ باشنہ سلطانکن بنم ع م
قول اولدی سن شھی آزاد کوردگ کو کلم
بغایہ او کرونین جورہ جان دیرر شدی
وفا و مھرلم معناد کوردگ کو کلم
کور بختہ دانہ خالکی دام ز لغنغ
طونلوی قلدی او صیاد کوردگ کو کلم
قارشوی فارہ پیرہ کوہ سار جھننغ
خیالی بھدی او فرماو کوردگ کو کلم دیگر

A.N.T:167b

عجبی
جان دیرسن ایرہ ویریم ولایا
بازد عشق اچنغ یکن جوہرینہ راست
سروہ رعنا ریوق سرو ضامانم کبی
غنجہ کھقار یوق اولورہ خندانم کبی
بندیدرکم دونرہ وارہ در اشبو ملک
کوردم بر خوب روشن ماہ تا بام کبی
سبح الیر پاکیکہ ہر دم صراحی ای حسنم
اشک چشینی دو کربو چشم کرایانم کبی
یا شمدن سھولہ اشک بکا جورا و قدران
صقلرم بن سینم اچہ آن ایمانم کبی
ای عجبی شوق رخسارینہ تر شود کسہ راست
کل قبا سن چاک لیر چاک کربانم کبی

A.N.T:172b

۱۷۲

شوعارک که بو کشته تیغ و صفتی وارد در
یا تو بر سه پستی حال اوزره رافتی وارد در
هلال دائیره چیشش دکدرر هاله
دالاکه او پیری روی دعوتی وارد در
صبا باده دکل محو اولنگه صندی اودی
بکلی کوردکی حالتی د هشتی وارد در
نقشه باقسه کوردی خیالی مجنون
حال لیلی ایله شویله الفتی وارد در
دوشترسه کومه اگر سایم ایله خاکستر
شورسه کون کبی جسم صرارتی وارد در
هلال چکدی باشن هالدن کرپانه
کوردجه کون یوزکی خیطا بختی وارد در

کلام رحی رواجی کتورسه روم نولا
حیرتی بو کومرک او دیار اچیره قیمتی وارد در راست

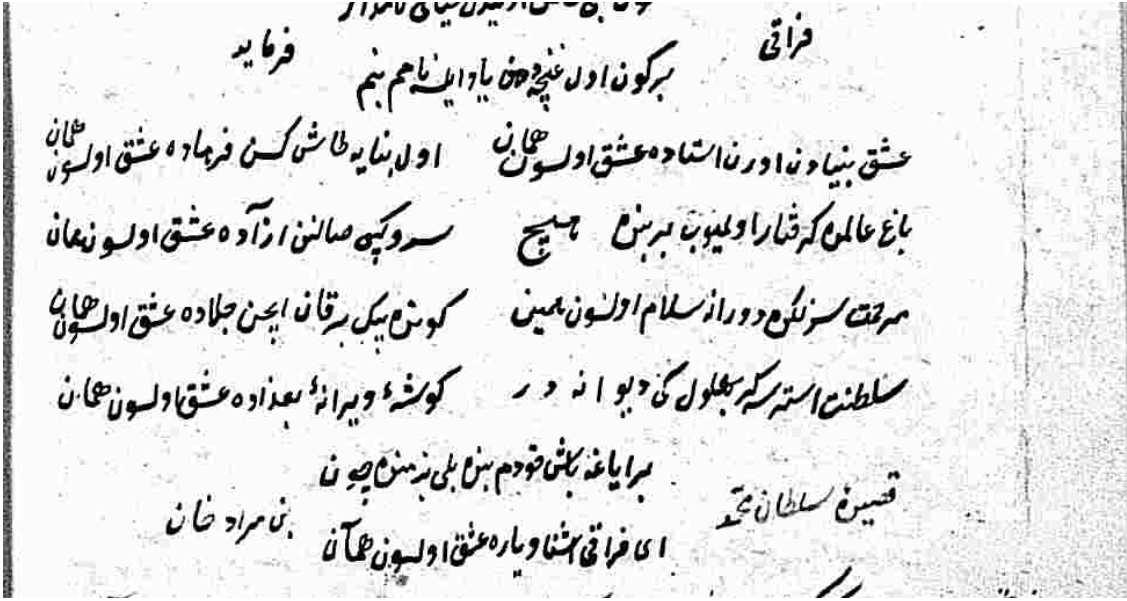
A.N.T:180b

فراقی
و آرمی برکک د آسمنی تورقش اولن خادان راست

کوردن مسکین ایلدی زلفه سنساله بنی
بلکه نیم عاقبت نیله بو سو داله بنی
بکلسن اول کشورن کوندر فراقک عسکره بن
یوسف حسرتی صحرای کهر کپی بیخاکه بنی
و آده محشع ایلی صفت مجنون بنم
او کور او کور اغشوراهوی صحرای بنی
جان ویدر کن حسرت شیخ رکله دو ستم
جمع اولوب پروانه او ستم یانانه بنی

ای فراقی شدی بلیمه کوز لکه قدرمی
برکون اولاشمکه باقوب ارایا له بنی
سعدی راست

A.N.T:201a

Sonuç

Bu çalışmada, öncelikle Klasik Türk Edebiyatının en önemli kaynakları arasında yer alan mecmuanın tanımı yapıлып ardından mecmualar hakkında bilgi verilmiştir. Edebiyat tarihimiz açısından son derece önemli olan mecmualar tezkireler ve tertip edilmiş divanlardan sonra en önemli kaynaklar arasında yer alır. Mecmualar sayesinde eserleri günümüze ulaşmamış birçok şairin şiirleri adı tezkirelerde geçmeyen birçok şair tespit edilmiştir.

Çalışmaya konu olan Süleymaniye Kütüphanesi, Ali Nihat Tarlan Bölümü, 59 numarada kayıtlı olan şiir mecmuası içerisinde XVI. yüzyıl ve öncesinde yaşayan şairleri ve bunlara ait şiirleri barındırmaktadır. Şairlerin ismi alfabetik sıraya uygun olarak verildikten sonra bu şairler arasında bulunan Ahmed Paşa (1), Âşık Çelebi (2), Firâkî, Hamdi Çelebi, Hayâlî, Necâtî, Nesîmî, Rahmî Selikî, Şeyhî ve Şühûdî'nin basılı dîvânlarında yer almayıp Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Bölümü 59 numarada kayıtlı mecmua içerisinde yer alan şiirleri tanıtılmıştır.

Yazma eserler kütüphanelerinde kayıtlı üzerinde incelenme yapılmamış çok sayıda mecmua bulunmaktadır. Metin tespitinin eksiksiz yapılabilmesi, var olduğu hâlde bilinmeyen edebî türlerin ortaya çıkarılması, bilinmeyen şairlerin ve bunların şiirlerinin gün yüzüne çıkarılabilmesi için yapılacak çalışmalarda mecmualar mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

Kaynakça

- AK, Coşkun (1987). *Muhibbî Dîvânı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- AYAN, Hüseyin (1990). *Nesimi Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- AYDEMİR, Yaşar. (2007). “Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler”, *Turkish Studies/ Türkoloji Araştırmaları*, 5:122-127. Ankara.
- CAN, Ertuğrul. (2005). *Şuhûdî Dîvânçesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- DEVELLİOĞLU, Ferit. (1996). “*Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*”, İstanbul: Aydın Yayınları.
- DONUK, Suat. (2011). *Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Bölümü 59 Numarada Kayıtlı Mecmû‘a-i Eş‘âr İsimli Şiir Mecmuası (1a-70b)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- ERASLAN, Saniye. (2017). “Bursalı Rahmî’nin Yayımlanmış Şiirleri”, *Journal of Turkish Language and Literature*. 3(2): 86-103. Elazığ.
- GÜLER, Kadir (2010b) “Kütahyalı Firâkî ve Bilinmeyen Şiirleri”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 5 (1) ss. 1037-1066.
- ÖZTÜRK-FİDAN, G. Gaye. (2010). “Konya Mevlana Müzesi 2095 Numarada Kayıtlı Mevlevilikle İlgili Bir Mecmuadan Hareketle Bâkî’nin Yayımlanmamış Bir Şiiri”, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. 2: 95-108, İstanbul.
- KANAR, Mehmet. (2009). “*Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*”, Cilt II, İstanbul: Say Yayınları.
- KILIÇ, Filiz. (2017). “*Âşık Çelebi Dîvânı*”, Kültür Bakanlığı Yayınları, yayimlar@kulturturizm.gov.tr, [Erişim Tarihi: 11.02.2019].
- MENGİ, Mine. (1995). “*Mesîhî Dîvânı*”, 80, Ankara: AKM Yayını.
- Muallim Naci. (1995). “*Lugat-ı Naci*”, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- SUNGURHAN-EYDURAN, Aysun. (2000), “*Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretü’ş-şu‘arâ*”, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- TARLAN, Ali Nihad. (1963). “*Necâtî Beg Dîvânı*”, Ankara: Akçağ Yayınları.

TARLAN, Ali Nihad. (1966). “*Ahmed Paşa Dîvânı*”, Ankara: Akçağ Yayınları.

TARLAN, Ali Nihad. (1992). “*Hayâlî Dîvânı*”, Ankara: Akçağ Yayınları.

TEMUR, Zuhâl. (2012). *Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Bölümü 59 Numarada Kayıtlı Mecmû‘a-i Eş‘âr İsimli Şiir Mecmuası (140a-214b)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

TILFARLIOĞLU, Musa. (2012). *Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Bölümü 59 Numarada Kayıtlı Mecmû‘a-i Eş‘âr İsimli Şiir Mecmuası (70a-140b)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

TILFARLIOĞLU, Musa. (2016). “Enverî’nin Dîvânında Bulunmayan Gazelleri”, *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 8: 145-162.

TILFARLIOĞLU, Musa – TEMUR, Zuhâl. (2018). “Bursalı Rahmî’nin Dîvânında Bulunmayan Bazı Gazelleri”, *Journal of Turkish Language and Literature*, Volume:4, Issue:4, Autumn, (1071-1096) Doi Number: 10.20322/littera.404185.

TUNÇ, Semra.(2000) “Konya Mevlana Müzesi 2455 Numarada Kayıtlı Bir Şiir Mecmuası”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6: 105-139.

UZUN, Mustafa. (2003). “Mecmua”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (c.28, s.265-268), Ankara:Türk Diyanet Vakfı Yayınları.

YILMAZ, Ozan. (2015). “*Necâtî Bey Dîvânı*”, Ankara: AKM Yayınları.

YILMAZ, Ozan. (2008). “Metin Te’sisinde Şiir Mecmualarının Katkısına Bir Örnek: Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu 5214 Numaralı Mecmua ve Muhtevası”, *Dîvân Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 1: 255-280.

ZÜLFE, Ömer. (2009). “16. yy. Şairi Selikî ve Şiirleri”, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.